

VOORSTELLEN VOOR DE CURRICULUMHERZIENING: VOOR EN DOOR LERAREN

Sinds het voorjaar 2018 werken zo'n 150 leraren en schoolleiders in ontwikkelteams binnen negen leergebieden aan voorstellen voor de herziening van de landelijke kerndoelen en eindtermen voor het primair en voortgezet onderwijs. Het is voor het eerst dat de kerndoelen in samenhang worden herzien, en dat leraren uit het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het speciaal onderwijs hierbij zélf aan zet zijn.

Waarom dit proces?

Het is de taak van het onderwijs om leerlingen de basis te bieden om uit te groeien tot volwassenen die bijdragen aan de samenleving, economisch zelfstandig zijn en met zelfvertrouwen in het leven staan. De landelijke kerndoelen zijn inmiddels meer dan twaalf jaar oud en zijn destijds voor het primair en voortgezet onderwijs los van elkaar ontwikkeld. In de tussentijd is het landelijk curriculum wel op punten aangepast, maar niet in zijn geheel voor het primair en voortgezet onderwijs. Ook valt er veel te verbeteren aan de aansluiting op het vervolgonderwijs en de overladenheid van het onderwijsaanbod, waardoor er weinig ruimte is voor eigen keuzes van scholen. De Onderwijsinspectie stelt in 'De Staat van het Onderwijs 2019' dat scholen met de herziening van het curriculum duidelijkheid krijgen over de ambities en doelstellingen. Dat geeft leraren richting, ruimte en inspiratie en stelt hen in staat om leerlingen uitdagend onderwijs aan te bieden.

De ontwikkelteams beschrijven de kern van wat leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs moeten kennen en kunnen. Het gaat daarbij nadrukkelijk om het 'wat', de inhoud en niet om het 'hoe', de didactiek. Een groot deel van de beschreven onderwijshoud is niet nieuw, maar er zijn nieuwe accenten gelegd en de inhoud is in samenhang beschreven.

Wat hebben leraren en leerlingen eraan?

De curriculumherziening biedt kansen om het onderwijsaanbod voor leerlingen meer samenhangend en aansprekend te maken. Naast een stevige kennisbasis bevatten de voorstellen elementen die het onderwijs meer betekenisvol maken voor leerlingen en die het curriculum meer laten aansluiten op toekomstige ontwikkelingen. Zo zijn digitale geletterdheid en burgerschap toegevoegd. De inhoud van negen leergebieden zijn uitgewerkt in een doorlopende leerlijn en geven zo zicht op en inspiratie voor de opbouw van kennis en vaardigheden van primair naar voortgezet onderwijs. Door in de opbrengsten deze doorgaande lijn al te schetsen, kunnen de kerndoelen en eindtermen straks zo geformuleerd worden dat de overgang van primair naar voortgezet onderwijs voor leerlingen soepeler gemaakt kan worden en betere aansluiting kan garanderen voor het vervolgonderwijs.

De kennis en vaardigheden zijn zo concreet mogelijk uitgewerkt, zodat ze inspiratie bieden voor leraren en schoolleiders en duidelijke handvatten bieden voor het formuleren van de uiteindelijke kerndoelen en eindtermen. Het voorstel legt de basis voor het kerncurriculum dat wordt vastgelegd voor het eind van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Door de kennis en vaardigheden concreter te beschrijven wordt duidelijk wat 'moet' en krijgen scholen meer zicht op de ruimte die er is voor hun schoolcurriculum. Scholen kunnen die ruimte zelf invullen, aansluitend bij de visie van de school, de eigen leerlingen en omgeving van de school. Voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs geven de ontwikkelteams aanbevelingen, hierbij zijn de bestaande vakken het uitgangspunt.

Hoe werken de leraren en schoolleiders aan de voorstellen?

De leraren en schoolleiders worden begeleid door curriculumexperts en krijgen feedback en input vanuit het brede onderwijsveld, waaronder vakverenigingen en andere lerarenorganisaties, lerarenopleidingen en wetenschappers, en vanuit leerlingen, ouders, kinderopvang, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. In verschillende rondes stellen zij voor de negen leergebieden inhouden voor en scherpen deze vervolgens op basis van feedback van vele partijen aan. De ontwikkelteams werken nauw samen met ontwikkelscholen die feedback geven en verkennen of de gestelde ambities relevant zijn voor de onderwijspraktijk.

Wat zijn de opbrengsten: wat is nieuw?

Het is niet voor de eerste keer dat het curriculum wordt herzien, maar wel op deze schaal. Niet eerder zijn primair onderwijs en voortgezet onderwijs in samenhang en gelijktijdig uitgewerkt. Dit draagt bij aan doorlopende leerlijnen, de samenhang in het onderwijs, het terugdringen van overladenheid en de balans in de hoofddoelen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonlijke vorming. Met dit voorstel sluit het landelijk curriculum beter aan bij de ambities en initiatieven van veel scholen. De opbrengsten zijn in negen leergebieden uitgewerkt, maar vormen een integraal geheel. De samenhang tussen de leergebieden wordt zichtbaar in gezamenlijke inhouden.

De ontwikkelteams hebben een stevige basis van kennis en vaardigheden per leergebied uitgewerkt. Daarnaast hebben de teams vier verbindende thema's binnen hun leergebied verwerkt die voor leerlingen met oog op hun toekomst van belang zijn: duurzaamheid, globalisering, technologie en gezondheid. De thema's sluiten aan bij de Sustainable Development Goals (SDG) door de VN in 2015 vastgesteld. Het zijn thema's die bestudering vragen vanuit inhouden en contexten uit verschillende vakken en leergebieden. Ook zijn er in alle leergebieden brede vaardigheden uitgewerkt die leerlingen in staat stellen om hun manieren van denken en handelen, omgaan met anderen en persoonlijke reflectie te versterken.

Worden dit de nieuwe kerndoelen?

De voorstellen van de negen leergebieden worden vanaf 7 mei tot 11 augustus voorgelegd voor feedback en op basis daarvan aangescherpt. In het najaar worden de definitieve voorstellen overhandigd aan de minister voor Basis- en Voortgezet onderwijs. Na politieke bespreking volgt besluitvorming over de vervolgfase, waarin de opbrengsten van Curriculum.nu worden benut om de huidige kerndoelen en eindtermen te actualiseren.

Tot slot, meer lezen: wat zijn de opbrengsten precies?

De opbrengsten van Curriculum.nu beschrijven de kennis en vaardigheden die uitgewerkt moeten worden in nieuwe kerndoelen en eindtermen, zodat duidelijk is wat er tot de kern behoort voor alle leerlingen en scholen. De opbrengsten per leergebied bestaan uit een visie en grote opdrachten voor het gehele primair en voortgezet onderwijs. Op basis daarvan zijn bouwstenen van kennis en vaardigheden uitgewerkt voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De teams geven aanbevelingen voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs; hier is nog een nadere uitwerking nodig. De visie beschrijft de relevantie, de inhoud en de positie van het leergebied. De grote opdrachten beschrijven wat tot de kern van het leergebied behoort:

de essenties van het leergebied. De bouwstenen zijn een uitwerking van de grote opdrachten en laten concreet zien welke kennis en vaardigheden via de kerndoelen en eindtermen een plek moeten krijgen in het primair onderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Om zicht te krijgen op de doorgaande lijn over de verschillende fasen in het onderwijs zijn voor het primair onderwijs zowel bouwstenen voor de onderbouw als de bovenbouw beschreven. Voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs zijn er aanbevelingen over hoe de grote opdrachten uitgewerkt kunnen worden voor de verschillende vakken in de bovenbouw.

Op www.curriculum.nu/feedback kunt u tot 11 augustus uw feedback geven op de voorstellen.

Bijlage

Enkele voorstellen van de leraren en schoolleiders:

- Een goede beheersing van het **Nederlands** is voor elke leerling van belang, zodat ze volop kunnen deelnemen aan onze geletterde samenleving. Het ontwikkelteam Nederlands ruimt een belangrijke plek in voor interactie tussen en met leerlingen want hierdoor vergroten leerlingen hun taalvaardigheid en wordt hun taal- en denkontwikkeling geprikkeld. Om dezelfde reden wordt er ook ingezet op het werken met een grote variëteit aan teksten in allerlei verschijningsvormen. Ook is er aandacht voor het kritisch leren omgaan met (digitale) informatie en voor het ontwikkelen van leesmotivatie en literaire competentie: het leren communiceren met en over literatuur in een doorgaande lijn in alle fasen en niveaus van het onderwijs. Leerlingen worden taalvaardig, leren denken en communiceren over taal en taalgebruik, verwerven daar kennis over en vergroten hun vermogen om taal te leren en erop te reflecteren. Hierdoor zijn ze hun leven lang in staat om hun talige kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

Lucienne Rijks, leerkracht basisonderwijs: "In het primair onderwijs wordt de basis gelegd om leerlingen te stimuleren lezers te worden en te blijven. Ze maken kennis met veel verschillende verhalen, teksten en auteurs, ontdekken wat hun leesvoorkeuren zijn en voeren leesgesprekken met elkaar. In het voortgezet onderwijs wordt daarop voortgebouwd."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/nederlands>

- Het ontwikkelteam **Rekenen & Wiskunde** kiest voor enkele veranderingen die het curriculum actueler maken en meer laten aansluiten bij toekomstige ontwikkelingen:
 - Introductie van statistiek in het primair onderwijs en uitbreiding van statistiek in het voortgezet onderwijs: omdat de hoeveelheid data en representaties steeds verder toeneemt, is het belangrijk dat leerlingen leren om gegevens (data) te verzamelen, verwerken, juist interpreteren, representeren en hier conclusies aan te verbinden.
 - Gebruik van wiskundegereedschappen en technologie: leerlingen leren dat een doordacht en verantwoord gebruik van technologie zijn dienst kan bewijzen in dit leergebied en leren tevens welke wiskunde ten grondslag ligt aan de technologie.

- Een basis leggen in algebra en analyse waarbij diverse oplossingsstrategieën geleerd worden. Leerlingen leren keuzes te maken wanneer welke strategie het meest effectief is. Ook wordt hier een plek geboden voor het gebruik van ICT.
- Een steviger en samenhangend fundament voor breuken, decimale getallen, verhoudingen en procenten door het begrip in het primair onderwijs voorop te stellen, al dan niet met contexten. De formele rekenregels voor breuken volgen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs voor wie dat relevant is. Deze formele rekenregels krijgen een vervolg bij het herleiden van gebroken vormen en worden gebruikt bij berekening van kansen met behulp van kansregels.
- Bewuste aandacht voor wiskundige denk- en werkwijzen: probleemoplossen, abstraheren, logisch redeneren, representeren en communiceren, modelleren, algoritmisch denken en gereedschappen en technologie gebruiken. Hiermee sluit het ontwikkelteam aan bij (inter-)nationale ontwikkelingen rondom rekenen-wiskunde.

Monique van Tiel, schoolleider basisonderwijs: "Rekenen en wiskunde zijn hartstikke belangrijk, dat is zo en dat blijft zo. Rekenen en wiskunde zijn overal, de hele wereld zit vol met getallen en vormen. Iedere leerling heeft dan ook een stevige basis nodig van kennis, begrippen en vaardigheden."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/rekenen-en-wiskunde>

- **Engels/moderne vreemde talen** benadrukt het belang van de beheersing van meerdere talen voor meer internationaal begrip in de globaliserende maatschappij, en voor kennis van, en begrip voor andere culturen. Communicatieve taalvaardigheden zijn nodig om informatie in een vreemde taal te kunnen begrijpen, overbrengen, uitwisselen en verwerken. Leerlingen leren adequaat en effectief te communiceren in steeds meer en complexere situaties, en hun taal af te stemmen op doelen, doelgroep en gebruikt medium. Het ontwikkelteam pleit voor aandacht voor alle taalvaardigheden en voor creatieve vormen van taal en doet voorstellen voor meertalig en intercultureel onderwijs vanaf het primair onderwijs, in een doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs. Voor de doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs heeft het ontwikkelteam een minimaal aanbod aan Engels voor het primair onderwijs beschreven.

Judith Hagedoorn, docent Engels: "Voor leerlingen in het vmbo staat de ontwikkeling van taalplezier, het wegnemen van spreekangst en het benutten van talent centraal. Leerlingen in het havo en vwo leren daarnaast dieper te reflecteren op literaire kenmerken. Al vanaf het primair onderwijs is er aandacht voor het gebruik van creatieve vormen van taal voor eigen expressie."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/engels-moderne-vreemde-talen>

- **Digitale geletterdheid** vindt het belangrijk dat leerlingen op eigen kracht leren functioneren in de gedigitaliseerde samenleving. Tevens is het belangrijk dat ze begrip ontwikkelen van de werking van digitale technologie, zodat zij kunnen meebewegen met de veranderende technologie en daar ook aan kunnen bijdragen. Wie technologie begrijpt, kan er invloed op uitoefenen. Vanuit de kennis van basisconcepten kunnen leerlingen nieuwe ontwikkelingen begrijpen.

Lydwin van Rooyen, docent Natuurkunde: "Onze voorstellen moeten ervoor zorgen dat leerlingen kennis en vaardigheden verwerven, maar ook dat zij leren nadenken over digitale technologie en daar creatief mee om kunnen gaan. In het primair onderwijs leren

leerlingen in hun eigen context en leerniveau met zelfvertrouwen om te gaan met digitale middelen. Hoe zoek je bronnen voor een werkstuk op internet? Wat kan je doen als je geconfronteerd wordt met kwetsende of schokkende afbeeldingen op het internet? In het voortgezet onderwijs word je digitale wereld groter. Hoe organiseer je je eigen digitale identiteit? Hoe kun je digitale middelen gebruiken om je maatschappelijke betrokkenheid te tonen? Er kan veel met technologie, maar moet je dat ook allemaal willen?

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/digitale-geletterdheid>

- Het ontwikkelteam **Burgerschap** heeft het leergebied uitgewerkt in een gemeenschappelijke taal en concreter gemaakt voor alle leraren in het primair en voortgezet onderwijs. Hiermee is burgerschapsonderwijs eenvoudiger in de verschillende vakken te integreren en ontstaat er een doorlopende leerlijn van het primair naar het voortgezet onderwijs. In de wettelijke burgerschapsopdracht gaat het om democratie en diversiteit. Deze twee onderdelen zijn ook de kern van het voorstel van het ontwikkelteam.

Hélène Grijseels, schoolleider basisonderwijs: "Vrijheid, gelijkheid en solidariteit staan centraal als basiswaarden. Hieraan zijn concrete waarden en rechten te verbinden. Zo ontstaat een curriculum dat richting geeft en tegelijkertijd ruimte biedt voor scholen om een verbinding te leggen met de school-specifieke visie op burgerschapsonderwijs."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/burgerschap>

- **Mens & Maatschappij** laat de samenhang tussen de mens & maatschappijvakken beter tot zijn recht komen. Daarnaast geeft het ontwikkelteam meer aandacht aan 'de mens' binnen het leergebied. De samenhang komt beter tot zijn recht door de keuze van kennisinhouden zoals macht, cultuur, welvaart en welzijn, die in alle onderwijssectoren en in alle schoolvakken nader kunnen worden uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de gemeenschappelijke vaardigheden (denkwijzen en werkwijzen). De aandacht voor 'de mens' is zichtbaar in nieuwe onderdelen als ethiek en welzijn. Met een doorlopende leerlijn van het primair naar het voortgezet onderwijs wordt het eenvoudiger voor leraren om de onderwijsinhouden op elkaar aan te laten sluiten.

Bertho Busink, docent Economie: "Onze complexe samenleving vraagt om leerlingen met zowel kennis als vaardigheden om maatschappelijke verschijnselen te begrijpen en te doordenken en om de wereld op verschillende manieren te kunnen bekijken en doorgronden."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/mens-maatschappij>

- Het ontwikkelteam **Kunst & Cultuur** heeft een samenhangend programma geformuleerd waarbij zij leerlingen uitdagen nieuwe maak- en ontwerpprocessen te gebruiken en innovatieve oplossingen te zoeken. Zij onderscheiden daarvoor de aspecten 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven'. 'Maken en betekenis geven' richt zich op de kunstpraktijk in (bewegend) beeld, klank, woord en beweging en cross overs tussen (nieuwe) disciplines. Bij het maken staat het experimenteren, creëren, vormgeven en (re)produceren centraal. Het 'meemaken en betekenis geven' richt zich op onder meer de context, functie en beleving van professionele kunst binnen

en buiten school. Leerlingen leren onder andere de uitingen van kunst en cultuur te onderzoeken en te bevragen.

Rik Weeting, docent Drama: "In de combinatie van de aspecten 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven' ontstaat nieuw onderwijs dat verbindingen legt tussen kunstdisciplines, tussen leergebieden en met mondiale thema's als techniek en innovatie. Onderwijs waarin leerlingen inspiratie opdoen, experimenteren, fantaseren, onderzoeken, spelen en zich verwonderen."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/kunst-cultuur>

- De samenhang binnen de vakken van **Mens & Natuur** komt beter tot zijn recht door uit te gaan van gemeenschappelijke vaardigheden (denkwijzen en werkwijzen). Daarnaast geeft het ontwikkelteam meer aandacht aan maatschappelijke oriëntatie en persoonlijke ontwikkeling binnen het leergebied. Dit wordt zichtbaar via de onderdelen technologie, wetenschap, duurzaamheid en gezondheid. De conceptuele kennisopbouw blijft van onverminderd belang. Met de plannen van het ontwikkelteam komt er meer duidelijkheid over de basis die in het primair onderwijs wordt gelegd, zodat het voortgezet onderwijs daarop kan aansluiten.

Anja van Hintum, leerkracht basisonderwijs: "Onze wereld is de directe werkelijkheid waar leerlingen zich kunnen verwonderen, leren en ontwikkelen. De leerling leert zichzelf en de wereld om zich heen te (ver)kennen, begrijpen, verklaren en te waarderen. Dat doen ze vanuit verschillende disciplines binnen Mens en Natuur. Dit leergebied leent zich om veel verschillende, interessante leeromgevingen op te zoeken en ervaringen op te doen, zowel binnen als buiten de school."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/mens-natuur>

- Via kwalitatief goed bewegingsonderwijs, dat aansluit op het eigen niveau en de mogelijkheden van leerlingen, wil het ontwikkelteam **Bewegen & Sport** eraan bijdragen dat kinderen met plezier deelnemen aan beweegactiviteiten en dat hun leven lang blijven doen. Bewegen en sport draagt daarmee bij aan een gezonde en actieve leefstijl. In de voorstellen is er ruimte om actuele beweegactiviteiten een plek te geven en het bewegen binnen en buiten de school met elkaar te verbinden.

Kirsten Keij, vakleerkracht bewegingsonderwijs: "Door leerlingen te leren om binnen hun eigen mogelijkheden deel te nemen aan een breed aanbod van activiteiten, wordt hun algehele beweegvaardigheid vergroot en ontdekken zij waar hun interesses liggen."

<https://curriculum.nu/ontwikkelteam/bewegen-sport>